همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران
یـــزد - بهمن ماه ۱۳۹٤
National conference of native artichecture & urbanism of IRAN

(بررسی مضامین معیشتی نگاره های تالار چهل ستون با رویکرد جامعه شناسانه)

محسن محمد پور میر[1]*، سید سعید شفیعی[2]، طاها جمشیدی[3]

1- کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، مازندران، ایران، 09381330154، mohsen.mpm65@Gmail.com

2- کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، مازندران، ایران، saeid.shafiey@yahoo.com

3- کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، مازندران، ایران، jamshidi.taha@yahoo.com

Archive of SID

چکیده

معماری در گذشتهبلحاظ بعد انسانیت بسیار محسوس حس می شد و با پرداختن به معنا، فرهنگ و اقلیم مناطق مختلف سبک و معماری گویایی را بوجود می آوردند،به ارزشها و ابعاد انسانی کاملا توجه می شد، وجود احساس تعلق به محیط اطراف خود و به طور طبیعی در زندگی روزمره خود، با حضور در این اماکن بنوعی از نگرانی ها و نا آرامیهای دنیای پیرامون دور می ماندند،علاوه بر آن احساس آرامش پیش از پیش در وجود آدمی خود را نشان می داد.در این مقاله به بررسی و مطالعه نقش و نگارهای تالار چهل ستون که مربوط به دوران شاه عباس صفوی می باشد می پردازیم در این تالار چهل ستون چند نگاره (نقاشی) به چشم میخورد که هر یک از آنها شامل موضوعات متفاوتی از قبیل جنگ، رجز خوانی و بزم در دل طبیعت می باشد. همچنین نگاره هامیزان رفاه و سطح اجتماعی آن دوره را نشان می دهد. مانند شاهان و وزرا و ... که افراد بالا دست جامعه می باشند معمولا در بزم و تفرج بوده اند و در جریان مقاله جزئیات آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

روش تحقیق بر اساس جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای، براساس دیدگاه های سنتی درون این نقش و نگارها می باشد.

هدف از بررسی این نقش و نگارها، درک بهتر نقاشی ها می باشد و بر آنیم که مسکن مکانی برای آرامش گرفتن، هویت فردی و نوع دیدگاه و معماری، ذوق و سلیقه، فرهنگ و تمدن، پوشش مردم آن زمان را مورد بررسی قرار می دهیم.

نتایج تحقیق بر این است که گسترش فرهنگ و معماری آن زمان بیانگر گسترش معماری متمدن ما ایرانیان خواهد بود و با چه ذوق و سلیقه وصف ناپذیری در عین حال با توجه به جنگ ها و دشواری های خاص آن زمان نسبت به سر پناه و ابنیه چقدر احساس مسئولیت داشتند در نتیجه افزایش آرامش و عدم اضطراب و بیماری های حسی و روانی را فراهم خواهد کرد.

واژه‌های کلیدی:چهل ستون، فرهنگی، دیوارنگاری، تزئینات معماری، هنر ایران، هنر اسلامی.

www.SID.ir

مقدمه

اصفهان نمود تمدن و هنر ایرانی است که بناهای تاریخی آن بخوبی نگهداری شده و این امکان را به محققان و علاقه مندان میدهد تا بتوانند آنها را تحلیل و از مشاهده ی یآن لذت ببرند.

"یعغوب آژند، نویسنده و مورخ می گوید: «تاریخ هنر ما را تا کنون، شرق شناسان غرب نوشته، و به کنایه و تصریح و اشاره و تلویح، افکار و اندیشه ها و تصورات فرهنگی خود را به نوعی در این نوشته ها دخالت داده اند».(تاریخ هنر اسلامی، 1383)

"مجموعه کاخ هایی که شروع آن ها (عالی قاپو) بود تا میدان اصلی و مرکزی چهار باغ عباسی ادامه داشت در محوطه بزرگ که چند کاخ سلطنتی نیز مستقر بود عماراتی مانند تالار اشرف- جبهه خانه- رکیب خانه- کیشک خانه- تالار طویله- کاخ هشت بهشت- توحید خانه- و برخی عمارات دیگر ساخته شد. بنای چهل ستون یکی از زیبا ترین و معتبر ترین بناهای شهر اصفهان در زمان صفویان است که ساخت آنرا به شاه عباس اول(998-1038 ه.ق) نسبت می دهند"(بلانت،1384)

روش تحقیق

روش تحقیق بر اساس جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای، براساس دیدگاه های سنتی درون این نقش و نگارها می باشد.

اهداف تحقیق

هدف از بررسی این نقش و نگارها، درک بهتر نقاشی ها و مسائل مورد بحث در این مقاله و تجزیه و تحلیل و بررسی جزئیانت آن جهت رسیدن به نتیجه مورد نظر می باشد. بر آنیم که مسکن یا بنا تنها سر پناهی برای زیستن نیست بلکه مکانی برای آرامش گرفتن، هویت فردی- تفکر- بالیدن- مروری بر آشنایی با نوع دیدگاه و معماری، ذوق و سلیقه، فرهنگ و تمدن، پوشش مردم آن زمان را مورد بررسی قرار می دهیم.

سؤالات تحقیق

سوال هایی که در این مقاله به بررسی و پاسخگویی آن پرداخته خواهد شد به شرح زیر است:

1- مردمی که در این نقاشی ها دیده می شوند جزو کدامیک از اقشار جامعه ی خود بوده اند؟
2- اوضاع معیشتی و شیوه زندگی آن ها چگونه بوده است؟
3- سطح شادی و امید به زندگی مردمی که در نقاشی ها دیده می شود چگونه بوده است؟

فرضیه های تحقیق

گمان می شود مردمی که در نقاشی ها دیده می شوند انسان های پر انرژی و شاد و از قشر سطح بالای جامعه ی زمان خود بوده اند و بخاطر همین سطح اجتماعی "اشرافیت و دربار بودن" انسان های آزاد و راحت و اهل محافل شادی و بذم بودند.

پیشینه تحقیق

تا کنون چندین کتاب و مقاله از جمله "دایره المعارف هنر نوشته صادق پاکباز" و "هنر نقاشی جلفای نو نوشته ی وانیا قازاریان" و چندین کتاب و مقاله ی دیگر نیز موضوعاتی محور موضوع این مقاله را تشریح کرده اند. اما هیچیک به تفضیل به موضوع این مقاله نپرداخته اند

Archive of SID

www.SID.ir

یافته های تحقیق

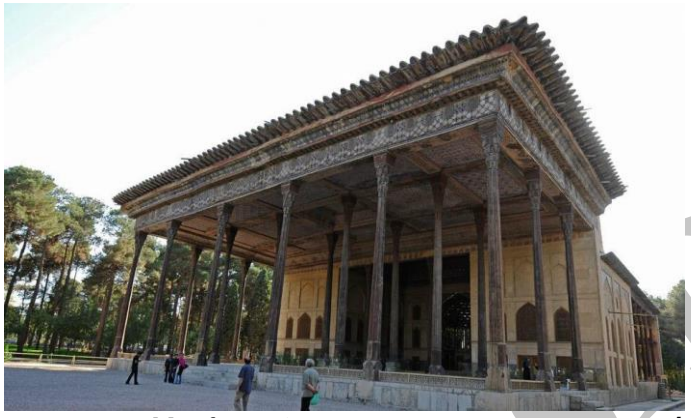

شکل 1-نمای بیرونی دید ناظر از کاخ چهل ستون(www.semanpnu.blogfa.com)

"چهل ستون در باغ شاهی پشت عالی قاپو واقع شده است. کاخ تشریفاتی بود مختص مراسم دولتی بویژه براغی پذیرش سفارت های خارجی تا مدت ها عقیده داشتند که این بنا متعلق به دوره عبلس کبیر است. اما در جریان تغییراتی که در سال 1984 صورت گرفت نوشته ای پیدا شد حاکی از اتمام بنا در سال 1647 در زمان عباس دوم. باری احتمالا قسمت اصلی بنا متعلق به آغاز قرن است"(بلانت،1384)

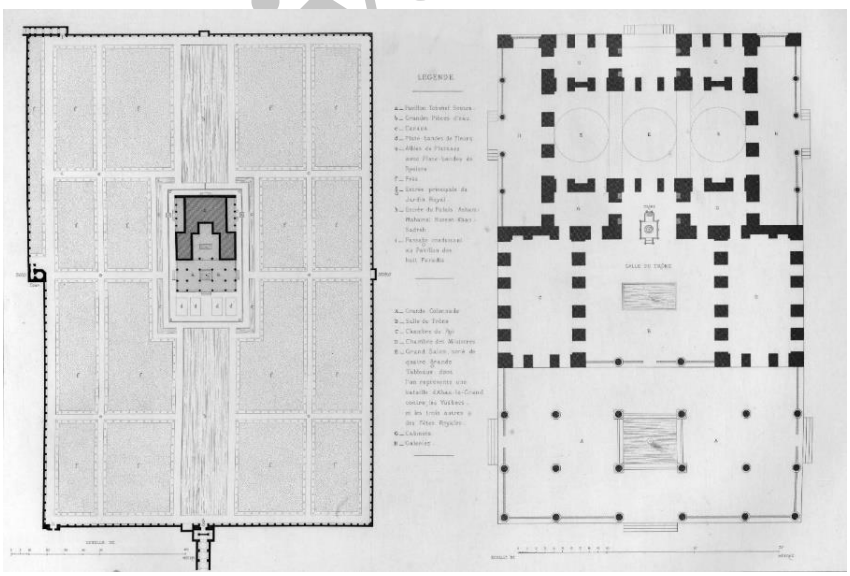

شکل2- باغ و پاویون چهل ستون، نقشه از (Pascal coste(www.commons.wikimedia.org

www.SID.ir

"وجه تسمیه چهلستون بعلت تعدد ستون‌های این کاخ است که درایران تعدد وکثرت را بیشتر با عدد چهل بیان میکنند(عدد چهل در ادبیات فارسی نشانگر تعدد و کثرت است). اما تصادفاً چون تعداد ستونهای تالار چهلستون بیست عدد است وانعکاس عمارت و ستونها هم دراستخر مقابل آن بخوئبی مشهود است جمعی ازراه تفسیر گفته‌اند که ایم کاخ با انعکاس آن در آب مفهوم چهلستون پیدا میکند"(لطف الله هنرفر، 1351، 1)

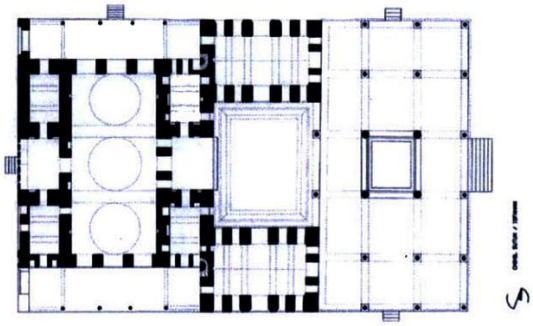

شکل3- پلان کاخ چهل ستون(www.archnet.org, www.safar-online.com)

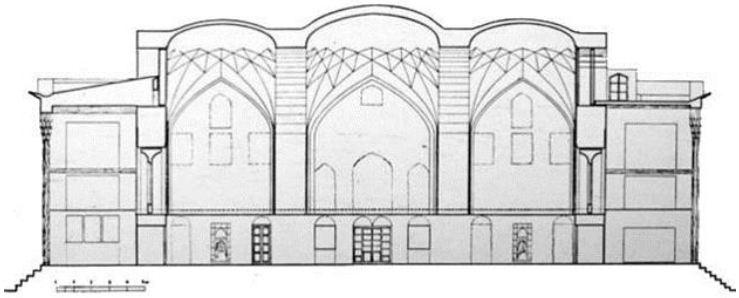

شکل4- مقطع عمودی،عرضی(شمای-جنوبی) از کاخ چهل ستون(www.archnet.org, www.safar-online.com)

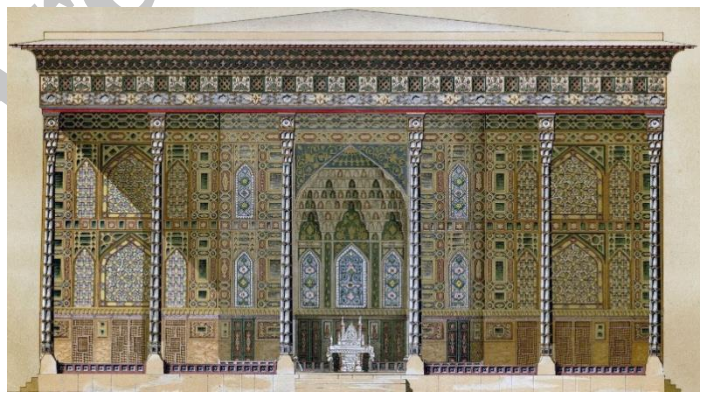

شکل5- نما ورودی کاخ چهل ستون از Pascal coste(www.commons.wikimedia.org)

www.SID.ir

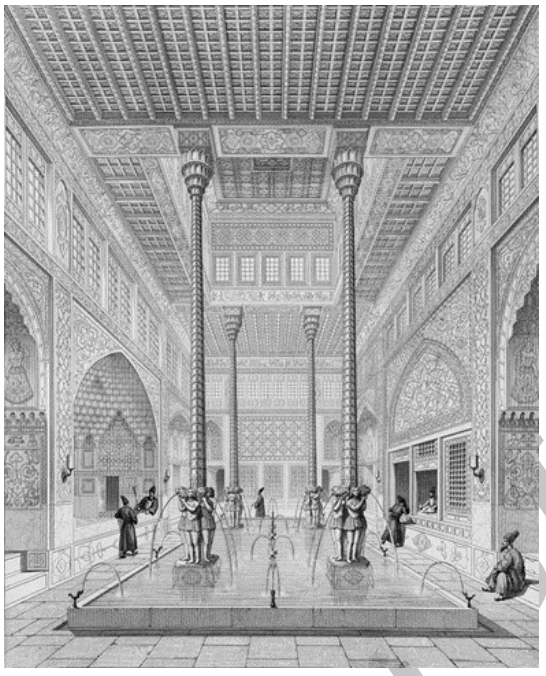

شکل6-داخل کاخ چهارباغ از(Pascal coste(www.commons.wikimedia.org

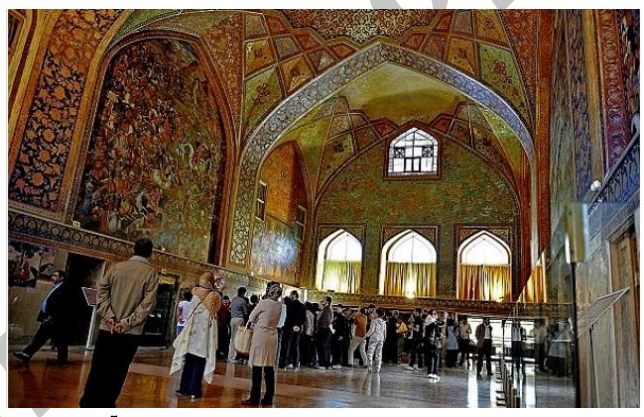

شکل7- فضای داخلی چهل ستون و تجمع مردم برای دیدن نگاره های زیبای آن(www.makanbin.com)

سقف این اتاق بزرگ شاید عالی ترین نمونه ی موجود در نوع خود در ایران باشد. گچ بری با برجستگی هایی ملایم به رنگ آبی دریایی و کالبد قرمز روشن شاد زمردی و زر جامد است و دلبازانه تزیین و سلسله نقاشی های رنگ روغن روی دیوار ها هر چند سنگین و بی تناسب و چند ضلعی اند اما از لحاظ موضوعی خود کاملا قابل فهم اند.

"نمونه های دیگری از دیوار نگاره های سده ی یازدهم و دوازدهم را در کاخ چهل ستون اصفهان می توان دید دیوار نگاره های اولیه ی کاخ به زمان شاه عباس دوم تعلق دارند(حدود 1057 ه.ق) و کاملا ویژگی های مکتب اصفهان را می نمایانند. در کنار اینها نقاشی هایی به سبک دو رگه ای ایرانی- اروپایی بر می خوریم که در زمان های بعد تر به کاخ افزوده می شوند"(پاکباز، 1385)

www.SID.ir

تعریف واژه

"واژه دیوارنگاری مفهومی مترادف با دیوارنگاره و نقاشی دیواری دارد، این واژگان از اصطلاحات تخصصی و رایج در حوزه هنر معاصر است و مدت زیادی نیست که به جمع واژگان و اصطلاحات هنری پیوسته اند. این واژگان بطور کلی، به آثاری دلالت دارند که بروی دیواره ای کشیده، نوشته ویا برای همیشه نصب می شوند و کاربرد آن ها در مقالات هنری موجود و در وب سایت های اینترنت، آمار بیش از 47000 مورد را نشان می دهد. این واژگان، به لحاظ لغوی و مفهومی، تعریفی معلوم و مشخص دارند اما به لحاظ مصادیق، با اختلاف نظراتی همراه هستند. بنابراین می توان با استناد بر دایره المعارف هنر و فرهنگ و نیز اطلاحات هنری، در چگونگی شناخت و ارزیابی دیوارنگاری تعریفی جامعتر و واضع تر بدست آورد."(سید محسن علوی نژاد،1387، 18)

دیوارنگاری

واژه دیوار نگاری، اصطلاحی رایج در حوزه هنر است که از نظر اشتقاق مرکب بوده، از سه جزء ترکیب شده: دیوار(اسم) + نگار(بن مضارع) + ی(مصدرساز)، که دلالت بر فرایند عمل کشیدن، یا نوشتن تصویر و یا خط بروی دیوار دارد.(جدول1)

جدول 1- تعاریف دیوارنگاری (محسن علوی نژاد، 1387، 18)

ردیف	منبع	تعریف دیوارنگاری
1	دایره المعارف هنر فرهنگ معاصر؛ روبین پاکزاد	----
2	فرهنگ اصلاحات هنری؛ لوسی اسمیت	دیوارنگاری (secco secco (ft).fresco): در زبان ایتالیایی، به معنی «خشک» و «فرسک خشک» بوده، نقاشی ای است که بر خلاف فرسک واقعی بر روی اندودی که قبلا خشک شده است، انجام می شود. می توان آن را با رنگ تمپرا یا رنگدانه هایی که در یک واسط آب و آهک مخلوط شده است، اجرا کرد. در این مورد اخیر سطح کار پیش از به کارگیری رنگ، اندکی مرطوب می شود. بدیهی است حاصل کار به این روش، نسبت به فرسک واقعی، دوام کمتری دارد.
3	دایره المعارف هنر؛ سید ابوالقاسم صدر	دیوارنگاری: نقاشی ای است که به خلاف فرسک واقعی بر روی اندودی که قبلا خشک شده است انجام می شود و می توان آن را با رنگ تمپرا یا رنگدانه های که در یک واسط آب و آهک مخلوط شده است، اجرا کرد. در این مورد اخیر، سطح کار پیش از بکارگیری رنگ اندکی مرطوب می شود. بدیهی است، حاصل کار به این روش نسبت به فرسک واقعی، دوام کمتری دارد.
4	فرهنگ مصور هنرهای تجسمی؛ پرویز مرزبان و حبیب معروف	دیوارنگاری (mural painting)

نقاشی دیواری

واژه «نقاشی دیواری» نیز یکی دیگر از اصطلاحات تخصصی و رایج در حوزه هنر است که چهار جزء دارد: نقاش(صفت عربی) + ی(مصدرساز) + دیوار(اسم) + ی(نسبت ساز)، که هم بر فرایند شکل گیری اثر دلالت می کند، و هم بر اثری که بر دیوار کشیده شده است.(جدول 2)

Archive of SID

www.SID.ir

جدول 2- تعاریف نقاشی دیواری (محسن علوی نژاد، 1387، 19)

ردیف	منبع	تعریف نقاشی دیواری
1	دایره المعارف هنر فرهنگ معاصر؛ روبین پاکزاد	نقاشی دیواری یا دیوار نگاره (wall painting/ mural painting): نقاشی برای آرایش دیوار بوده، که ممکن است به دو طریق اجرا شود: مستقیم بروی سطح دیوار (مثل فرسکو)، و یا بروی تخته یا بوم، به منظور نصب دائم بروی دیوار.
2	فرهنگ اصلاحات هنری؛ لوسی اسمیت	نقاشی دیواری، دیوارنگاری (mural, mural painting): هر نوع نقاشی ای که بطور مستقیم بروی دیوار اجرا، و یا برای همیشه به آن نصب شود.
3	دایره المعارف هنر؛ سید ابوالقاسم صدر	نقاشی دیواری: فرسک؛ اجرای نقوش و رنگ های زینتی بروی سطوح دیوار است.
4	فرهنگ مصور هنرهای تجسمی؛ پرویز مرزبان و حبیب معروف	نقاشی دیواری (fresco, mural, mural painting)

دیوارنگاره

اصطلاحی تخصصی و رایج در حوزه هنر، و مرکب از سه جزء است: دیوار(اسم) + نگار(بن مضارع) + ه(اسم ساز)، و بر اثری که بر دیوار کشیده، و یا نوشته شده باشد، دلالت می کند.(جدول 3)

جدول 3- تعاریف دیوارنگاره (محسن علوی نژاد، 1387، 19)

ردیف	منبع	تعریف دیوارنگاره
1	دایره المعارف هنر فرهنگ معاصر؛ روبین پاکزاد	----
2	فرهنگ اصلاحات هنری؛ لوسی اسمیت	----
3	دایره المعارف هنر؛ سید ابوالقاسم صدر	دیوارنگاره: نقاشی دیواری، خطوط و نقوش حک شده بر دیوار و درون رفت و طاقچه و یا سطوح صخره است.
4	فرهنگ مصور هنرهای تجسمی؛ پرویز مرزبان و حبیب معروف	دیوارنگاره: (mural fresco, wall painting, true fresco, buon fresco)

هرچند در فرهنگ اصطلاحات هنری لوسی اسمیت و دایره المعارف سید ابوالقاسم صدر تعریف دیوار نگاری صرفا به شیوه فرسک خشک محدود شده، اما با اجماع تعاریف فرهنگ و اصطلاح هنری فارسی و لاتین، می توان چنین نتیجه گرفت:

1- دیوارنگاری، قائم به مواد و تکنولوژی خاصی نیست و نمی توان آن را صرفا به یک تکنولوژی یا مواد و حتی یک ابزار موضوع و جغرافیایی خاص محدود کرد.

Archive of SID

www.SID.ir

2- دیوارنگاری، نقاشی دیواری، دیوارنگاره، به لحاظ محتوایی، هم معنی و مترادف هستند؛ با این تفاوت که دیوارنگاری، به لحاظ واژه شناسی فارسی، بر عمل و فرایند اثر دیواری دلالت دارد، و نقاشی دیواری، هم بر فرایند شکل گیری اثر و هم بر خود اثری که بر دیوار کشیده و یا نصب شده دلالت دارد، و دیوارنگاره، تنها بر خود اثر دیواری دلالت دارد.

3- دیوار نگاری، نقاشی دیواری و دیوار نگاره به لحاظ معنی و محتوا، معادل واژگان، wall painting, mural painting و mural در زبان لاتین تعریف شده اند.(جدول 4)

جدول 4- تعاریف Mural Painting, wall Painting, Mural**(محسن علوی نژاد، 1387، 20)**

ردیف	منبع	تعریف واژه Mural Painting, wall Painting, Mural
1	The Thames & Hudson dictionary of art and artist	Mural painting .Painting on a wall, either directly on to the surface, as a fresco, or on a panel which is mounted in a permanent position; a type of architected decoration which can either exploit the flat character of a wall or create the effect of a new area of space
2	فرهنگ معاصر هزاره؛ انگلیسی فارسی	دیوارنگاره یا نقاشی دیواری: Wall painting هنر تزئینات دیواری، دیوارنگاره، نقاشی دیواری: Mural
3	فرهنگ مصور هنرهای تجسمی؛ پرویز مرزبان و حبیب معروف	دیوارنگار Mural :Wall painting دیوارنگاری یا نقاشی دیواری Mural: Painting دیوارنگاره یا نقاشی دیواری: Mural

تعاریف تخصصی

علاوه بر تعاریف یاد شده، دیوار نگاری در حیطه عملکرد خود، در برگیرنده و بیان کننده تعریف عمیق و کارشناسی تری است، که بر جایگاه و موقعیت حقیقی خود در فضا دلالت دارد.

"در دایره المعارف بریتانیا نیز در خصوص ویژگی های دیگر این نوع نقاشی آمده:«نوعی از نقاشی است که برای تزئینات روی دیوارها و سقف بنا بکار می رود» و ادامه می دهد:«عناصر اثر دیواری، اغلب فرم هایی هستند که با معماری، هماهنگی و پیوستگی داشته، رنگ در آن ها به طور خاص، مانند موضوع، ارتباطی پنهان و حسی با تناسبات معماری دارد. به این ترتیب، این نوع نقاشی را می توان تنها نوع نقاشی سه بعدی نامید که برای هماهنگی با فضایی که در آن قرار دارد، می کوشد. ویژگی عمده آن نیز غیر از ارتباط تنگاتنگ با معماری، ارتباط وسیع و همگانی آن است.»"(آشنایی با مکاتب نقاشی، 1387، 20)

در لغت نامه فرانسوی روبرت، علاوه بر تعاریف فوق، به جنبه دیگری همچون تفاوت نقاشی سه پایه ای با نقاشی دیواری اشاره شده است.

"«تفاوت عمده این گونه نقاشی با نقاشی سه پایه ای، در آن است که نقاشی دیواری، در تناسب با معماری و فضای اطراف خود ربط و تناسب پیدا می کند.» (همان، 20) و نیز«نقاشی دیواری، به طرح هایی نیاز دارد که وحدت دیوارها و کل ساختمان را از میان نبرد...چنین هنری، دارای کیفیت معماری بزرگ، همچون پایداری، دوام و عدم تعلق به یک زمان خاص است.»"(سیکه ایروس،1362، 44)

Archive of SID

www.SID.ir

تحلیل و بررسی

اکنون با استناد به شواهد و مدارک به پاسخ سوالات که در ابتدای مقاله مطرح شد، پرداخته خواهد شد. نقاشی ها موضوع های متفاوتی دارند: جشن ها و جنگ ها، آداب و رسوم اجتماعی، گردش در دامان طبیعت و ... .

- مرور کلی برنگاره های چهل ستون بر حسب دوره های حکومتی

❋ دیوارنگاری های اصفهان دوران صفویه به 3 سبک هستند:

1- آثاری که به سبک رضا عباسی در زمان زندگی او و با نظارتش بوسیله شاگردانش نقاشی شده،
2- آثاری که نزدیک به سبک رضا عباسی است اما در زمان شاه عباس دوم به کاخ افزوده شده است،
3- آثاری که مربوط به شاه عباس سوم است اما به سبک اروپایی کار شده است."(هنرفر، 1351، 1)

❋ نقاشی‌هایدیواردرکاخچهلستون

الف) موضوع نقاشی‌های سالن پادشاهی که در ضلع غربی تالار واقع شده به ترتیب از راست به چپ عبارتست از :

1- مجلس بزم شاه عباس و پذیرایی از ولی محمدخان پادشاه ترکستان
2- جنگ شاه اسماعیل اول با قشون عثمانی در چالدران(از الحاقات بعد از دوره صفویه)
3- مجلس پذیرایی شاه طهماسب اول از همایون پادشاه هندوستان

ب) نقاشی‌های ضلع شرقی سالن از راست به چپ بترتیب عبارت است از:

1- منظره جنگ شاه اسماعیل اول با شیبک خان ازبک (موضوع نقاشی این تابلو جنگ شاه‌عباس اول با ازبکان نیز معرفی شده‌است)
2- جنگ نادرشاه افشار با قشون هند(محمدشاه گورگانی) در کرنال (ازالحاقات بعد از دوره صفویه)
3- مجلس پذیرایی شاه عباس دوم از نادر محمدخان پادشاه ترکستان (این تابلو روبروی تابلوی بزم شاه عباس کبیر قرار دارد). (تاریخ صفویه،1378: 26) و (لطف الله هنرفر، 1351، 5)

-توضیح موردی بر نقاشیهای دیواری کاخ چهلستون

1- تابلوی نقاشی شاه‌عباس و ولی محمدخان پادشاه ترکستان

ولی محمدخان ازبک فرمانروای ترکستان درسال 1020 هجری به اصفهان آمده و مهمان شاه‌عباس بوده‌است، در تالار پادشاهی چهلستون تابلوی نفیسی وجود دارد که ولی محمدخان را در حضور شاه‌عباس کبیر و سرداران معروف او نشان میدهد و معرف فصلی از روابط ایران و ترکستان در زمان شاه‌عباس است. (لطف الله هنرفر، 1351، 7)

شکل 8- پذیرایی شاه عباس صفوی از ولی‌محمدخان مغول، سقف‌نگاره(لطف الله هنرفر، 1351، 6)

Archive of SID

www.SID.ir

2- جنگ شاه اسماعیل اول با قشون عثمانی در چالدران(از الحاقات بعد از دوره صفویه)

تابلوی روبروی در ورودی سالن پادشاهی که نمایشگر جنگ شاه‌اسماعیل اول صفوی با سلطان سلیم‌خان پادشاه عثمانی در دشت چالدران است و وقوع این جنگدرسال 920 هجری است که بیشتر آنها مجهز به اسلحه سرد بودند در حالیکه قشون عثمانی مجهز به سلاح گرم بوده‌اند، قهرمان این نبرد، شاه‌اسماعیل است که سوار براسب سفید با تاج قزلباش نمایش داده شده وبا شمشیر می جنگد، درقسمت دورتر این تابلو سلطان سلیم‌خان عثمانی نیز نمایش داده شده. (لطف الله هنرفر، 1351، 6)

شکل 9- جنگ شاه عباس اول با قشون عثمانی در چالدران از نگاره های چهل ستون اصفهان(www.sohrabkhoshtinat.ir)

3- مجلس پذیرایی شاه طهماسب اول از همایون پادشاه هندوستان

تابلوی همایون شاه هندی در مجلس بزم شاه‌طهماسب اول در کاخ چهلستون یکی از تابلوهای اصیل این قصر سلطنتی است که بسیار سالم مانده وازنظر مطالع درلباس وکلاه وترتیب آرایش گیسو و موی صورت و زیورآلات و رقص و مجلس‌آرائی و نوازندگی وآلات وادوات موسیقی آندوره تابلوئی بسیار ارزنده است. (لطف الله هنرفر، 1351، 6)

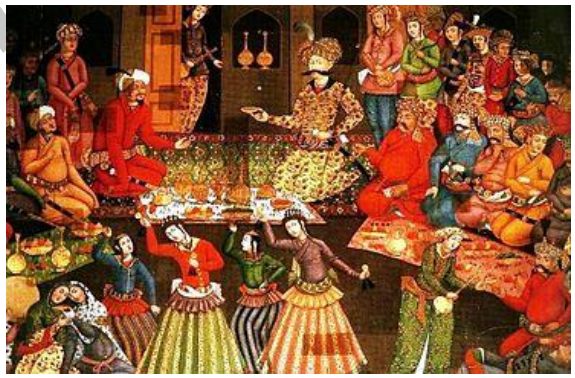

شکل 10- پذیرایی شاه تهماسب از همایون هندی(لطف الله هنرفر، 1351، 5)

Archive
www.SID.ir

4- منظره جنگ شاه اسماعیل اول با شیبک خان ازبک

شاه‌اسماعیل اول درجنگ با ازبکها در طاهرآباد مرو که درسال 916 هجری اتفاق افتاد، درسالهای اخیر این تابلو را معرف جنگ شاه‌عباس اول با ازبکها معرفی میکردند در حالیکه به نظر نگارنده صورت پادشاه صفوی که دراین تابلو درحال جنگ نمایش داده شده عیناً مانند صورت شاه‌اسماعیل در نقاشی جنگ چالدران است و به احتمال قوی به هنگام ترتیب نقاشی دیواری جنگ چالدران، صورت شاه‌اسماعیل دراین تابلوی اصلی برای آن تابلوی الحاقی بعدی نمونه و سرمشق قرار گرفته است.(5) دربین سیاحان اروپائی دیولافوآ Dieulafoy نیز که درسال 1298 هجری قمری مدتی در اصفهان بسر برده است این تابلو را جنگ شاه‌اسماعیل با تاتارها معرفی میکند.. (لطف الله هنرفر، 1351، 6)

شکل11- نبرد شاه اسماعیل یکم با شیبک‌خانِ ازبک(www.iranboom.ir)

5- جنگ نادرشاه افشار با قشون هندی محمدشاه گورگانی در کرنال (ازالحاقات بعد از دوره صفویه):

تابلوی‌روبروی این نقاشی دیواری که دربالای مدخل ورودی سالن قرار میگیرد معرف نبرد کرنال بین سپاهیان ایران و هند است که در چهارمین سال شاهنشاهی نادر در کرنال نزدیک دهلی پایتخت هندوستان اتفاق افتاد وبه فتح قوای ایران و تسخیر شهر دهلی منتهی شد، دراین تابلو نادرشاه افشار سوار براسب با تبرزینی که دردست دارد و ناصرالدین محمدشاه گورکانی پادشاه هند سوار برفیل نمایش داده شده و چنانکه شهرت دارد این دو تابلو که معرف شکست ایران درجنگ چالدران به فرماندهی شاه‌اسماعیل اول مؤسس دولت صفویه ودیگری معرف فتح ایران درجنگ کرنال به فرماندهی نادرشاه افشار مؤسس دولت افشاریه است از الحاقات دوره نادری است. (لطف الله هنرفر، 1351، 6)

شکل12- جنگ نادر شاه افشار با قوای هند در کرنال(www.tarikha.blogsky.com)

Archive of SID

www.SID.ir

6- مجلس پذیرایی شاه عباس دوم از نادر محمدخان پادشاه ترکستان

درمقابل تابلوی نقاشی معروف به بزم شاه‌عباس کبیر که آن پادشاه را درحال پذیرائی از فرمانروای ترکستان ولی‌محمدخان نشان می‌دهد و خاطره‌ای از دوران سلطنت شاه‌عباس کبیر را به خاطر می‌آورد تصویر شاه‌عباس دوم که قسمت عمده ساختمانهای کاخ چهلستون در دوران سلطنت او به اتمام رسیده است درحال پذیرائی از ندرمحمدخان فرمانروای ازبکستان که به وی پناهنده شده بوده است و اطرافیان خان‌ازبک و مجلستان دربار شاه‌عباس ثانی نمایش داده شده که خوشبختانه از گزند حوادث مصون مانده وبا مشاهده آن خاطرات پذیرائی شاه‌عباس دوم از ندرمحمدخان به یاد تماشاکنندگان این تابلو می‌آید. (لطف الله هنرفر، 1351، 8)

شکل13- پذیرایی شاه عباس دوم از نادر محمد خان پادشاه ترکستان(لطف الله هنرفر، 1351، 10)

7- نقاشی چهار شنبه سوری

دخترک سوم از سمت راست با شالی زرد رنگ دیده می شود که اشاره به رسم شال اندازی است که شال خود را پایین میاوردند تا مردمان بر روی آن آجیل چهارشنبه سوری بدهند و در کنار تصویر دختری با لباس سفید در حال نواختن تار و چندین مرد در انتهای تصویر به دف زدن مشغولند. ظروفی شبیه بشقاب که در دست های مردان می بینید اشاره به سنت قاشق زنی و دریافت پول و شیرینی از یکدیگر است.

شکل 14- جشن چهار شنبه سوری از نگاره های چهل ستون(www.drshahinsepanta.blogsky.com)

Archive of SID

www.SID.ir

آتش با توجه به اینکه در سنت های قدیمی نماد خداوند بر روی زمین بود در این نگاره هم در بالاترین محل قرار گرفته و بندگان او در حضورش به شادی و سرور مشغولند. سرنا و شیپور نماد پیروزی زندگی بر مرگ و پیروزی خرمی بر نا امیدی است. نشان دهنده ی آمدن بهار است.

هندی‌ها باور داشتند در مراسم سَتی شخصِ خودسوز هر سخنی که به زبان بیاورد به دلیل موقعیت آن صحیح و اگر نسبت به اتفاقِ رویدادی حرفی بزند چه‌بسا وقوع آن را حتمی می‌دانستند. از این‌رو، دولت‌خان شخصی را به‌سوی او گسیل داشت تا که بپرسد آیا امیدی به کمک و یاری امپراتور هندوستان برای نجات قندهار هست یا نه. آن زن پاسخ گفت:

"مدد پادشاه جیو به شما نمی‌رسد و سپاه نصرت‌پناه قهرمان ایران‌زمین بعد از چهل روز قلعه را متصرف می‌شوند و از واقعات کلی که در بلاد هند روی خواهد نمود آن است که بعد از یازده سال، فتوری عظیم در هندوستان خواهد شد." (شاملو، ۱۳۷۱: 375)

حرف آخر تحقیق

حال با توجه به نقاشی ها می توان نوشت:

مردمانی که در تصاویر دیده می شوند جزو اشراف و درباریان و در کل سطح بالاتر از متوسط می باشند. افرادی پر از شور و انرژی، قدرت طلب، کشور گشا و اهل جنگ.

در عکس های (8 و 10 و 13) پذیرایی شاهان ایرانی از سفیران و شاهان کشورهای دیگر به چشم می خورد که نشان دهنده ی روابط عمومی عالی و ارتباط بین المللی وسیع شاهان آن دوره بود که از طرفی خود نشانگر قدرتمند بودن و صاحب کرسی بودن کشور ایرانی در سطح جهان است.

نتیجه گیری

با بررسی ها و تحلیل های صورت گرفته در این مقاله که راجع به نگاره های تالار چهل ستون است در می یابیم که با وجود تنوع در موضوع تابلوها و نگاره های دیواری (جنگ، بزم، تفریح) اما همگی نشانگر روحیه زیاد در کشور گشایی و زندگی خصوصی می باشد. حال با توجه به مطالعات می توان به پرسش های زیر پاسخ داد:

- مردمی که در این نقاشی ها دیده می شوند جزو کدامیک از اقشار جامعه ی خود بوده اند؟

با توجه به مطالعات صورت گرفته و نیز آنچه که در ظاهر امر مشخص است (دادن مهمانی های مجلل و پذیرایی از صفیران) را نمی توان به مردم عادی یا سطح متوسط و یا سطح متوسط و یا پایین تر از آن نسبت داد پر واضح است آن ها جزو دربار، شاهان، شاهزادگان و وزیران بوده اند.

- اوضاع معیشتی و شیوه ی زندگی آن ها چگونه بوده است؟

با در نظر گرفتن سطح اجتماعی آنان و چیزی که در تابلو ها دیده می شود از قبیل سفره های مجلل و ساقیان و ... باید گفت آنان زندگی مرفه و پر از تجمل داشته اند که نشان دهنده ی معیشت آسان و در آمد بالای مردم این سطح از جامعه است.

Archive of SID

www.SID.ir

- سطح شادی و امید به زندگی مردمی که در نقاشی ها دیده می شوند چگونه بوده است؟

در اولین نگاه با توجه به نوع و رنگ پوشش زنان و مردان (دامن و رداهای رنگین و زیبا و روسری های حریر، زنان آراسته و ...) باید گفت با توجه به اینکه رنگ نشانه ی بسیار مهمی در تعیین روحیه ی مردم است می توان مردم آن دوره اعم از اشراف و مردم عادی را مردمی شاد و پر امید معرفی کرد. از سویی دیگر بزم و طرب و رقص و پیک نیک در طبیعت نیز گویای این امر می باشد.

مراجع

[1] Michelangelo, painting, sculpture, architecture complete, Ludwig goldscheider, phaidon, 1953.

[2] Monuments modernes de la Perse mesurés, dessinés et décrits, éd. Morel, 1867.

[3] The Thames & Hudsondictioary of Art and Artist Thames & Hudsomworld of art, Ltd,1985.

[4]باباصفری، علی‌اصغر. سالیمان، غلام‌رضا. (۱۳۸۷). ستی و بازتاب آن در ادب فارسی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد. شماره ۱۶۰.شاردن، ژان. (۱۳۷۹).

[5] بلانت، ویلفرد،اصفهان مروارید ایران، مترجم: محمد علی موسوی فریدنی، 1384

[6] پاکباز، روبین، دایره المعارف هنر، فرهنگ معاصر، چاپ دوم، تابستان 1379.

[7] پژوهش مهندس حسین آقاجانی اصفهانی و دکتر اصغر جوانی در کتاب "دیوارنگاری اصفهان در عصر صفویه" از انتشارات فرهنگستان هنر ایران، بی تا

[8] جوانی، اصغر، دیوار نگاری عصر صفویه در اصفهان، فرهنگستان هنر، تهران، 1386.

[9] سوز و گداز (مصور). به اهتمام محمدحسن سمسار. تهران: نشر زریران.شاملو، ولی‌قلی. (۱۳۷۱).

[10] سیکه ایروس، داوید آلفارو، نگاهی به زندگی و آثار نقاش مکزیکی داوید آلفارو سیکه ایروس، ترجمه انگلیسی، سیلویاکالز، ترجمه فارسی، فریده شبانفر، دنیای نو، 1362.

[11] شاردن، سفرنامه‌ی شاردن (قسمت اصفهان). ترجمه‌ی حسین عریضی. اصفهان: گل‌ها.نوعی خبوشانی، محمدرضا. (۱۳۸۴).

[12] علوی نژاد، محسن، بررسی مفهوم دیوارنگاری در منابع هنر اسلامی، فصلنامه تحلیلی پژوهشی نگره، شماره 7، 17- 29، 1387

[13] فنی و حرفه ای (گروه تحصیلی هنر، رشته نقاشی)، آشنایی با مکاتب نقاشی، چاپ و نشر کتاب های درسی ایران،1387

[14] قازاریان، مانیا، هنر جلفای نو(جلفای اصفهان)،مترجم: ادیک گرمانیک، ناشر: هویک ادگاریان، شماره: 2000 نسخه، ، چاپ اول، تعداد ص 96، چاپ: ندا تهران، ش ثبت کتابخانه ملی74، تاریخ: دی ماه 1363

[15] کونل، ارنست، تاریخ هنر اسلامی، ترجمه: آژند، یعقوب، انتشارات مولی، 1383.

[16] هنرفر، لطف‌الله. "کاخ چهلستون". دوره11، ش 121، 3-31، تصویر، آبان 1351

[17]http://semanpnu.blogfa.com/post/40

[18] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garden and pavilion Chehel Sotoun, map by Pascal Coste.jpg

[19] www.archnet.org

Archive of SID

www.SID.ir

[20] www.safar-online.com

[21] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garden and pavilion Chehel Sotoun, façade by Pascal Coste.jpg

[22] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Char Bagh palace by Pascal Coste.jpg

[23] http://www.makanbin.com/isfahanکاخ چهل ستون/

[24] http://drshahinsepanta.blogsky.com/1390/12/23/post-784/

[25] http://tarikha.blogsky.com/1392/10/09/post-25/

[26] http://sohrabkhoshtinat.ir/en/?m=201509

[27] http://www.iranboom.ir/gardesh gari/4958 negare 40soton seibak khan.html

[28] http://sabzvarr.blogfa.com/?p=12

[29] http://drshahinsepanta.blogsky.com/1391/06/10/post-892/

Archive of SID

www.SID.ir